

Természetvédelem célja, a természeti értékek védelme

6. LECKE

• **hemeróbiastint:** emberi hatás táji megjelenése (Jalas, 1955.)

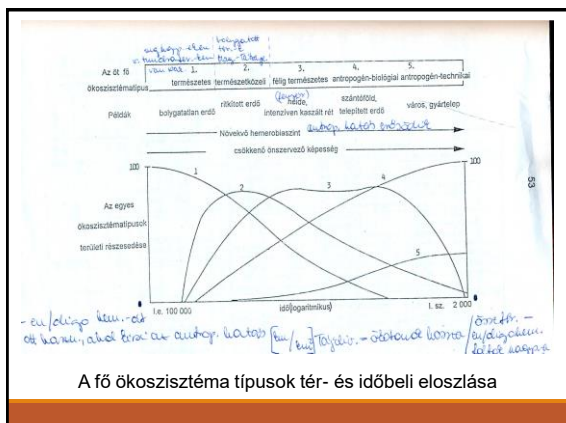
• megkülönböztetjük az alábbi kategóriákat, melyekhez különböző területhasználati típusokat lehet rendelni:

Hemeróbia fokozat

1. ahemeróbia
2. oligohemeróbia
3. mezohemeróbia
4. euhemeróbia
5. polihemeróbia
6. metahemeróbia

Emberi hatás

hiányzik
gyenge
mérsékelt
erős
igen erős
drasztikus, az élő szervezeteket megsemmisíti

1. nincs ilyen környezet
2. településektől távoli, közvetlen emberi hatás alatt nem álló területek. Pl. É-Eu. és Or.o. európai részének tajga zónájában.
3. legelők, erdészeti kezelés alatt álló területek
4. gazdasági erdők, intenzív mezőgazdálkodással hasznosított térségek, ültetett gyepek, városi parkok, arborétumok, vízrendezett területek
5. egyre több műszaki átalakítás figyelhető meg, környezet fajszegény
6. épített környezet

Természetvédelem: céltudatos, szervezett, intézményesített egyéni és társadalmi tevékenység

- cél: a természet élő és élettelen értékeinek feltárása, kezelése, fenntartás és megőrzése

- földtani, víztani
- fajok, társulások, házasított fajták

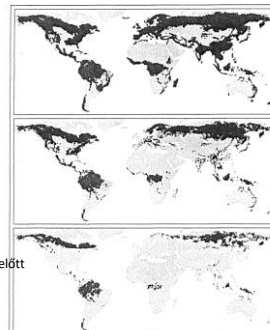
Biodiverzitás: élővilág sokfélesége

- genetikai
- faji
- ökológiai

Veszélyeztető tényezők:

1. élőhely-pusztulás: eredeti, természetes élőhely ma már szinte nincs

1. természetes erdőborítás az ember előtt
2. mai természetes és ültetett erdők
3. mai természetes erdők

2. élőhely-darabolódás (fragmentáció)

3. élőhelyromlás és –szennyezés

4. túlhasználtság: túlzott vadászat és halászat

5. idegenhonos fajok és fertőző betegségek terjedése:
tudatos és véletlen betelepítés: ÓZONFAJ (pl. parlagfű, magas aranyvessző, harelkin katica, spanyol csupaszcsgiga)

Természeti értékek védelme 6.16 LECKE

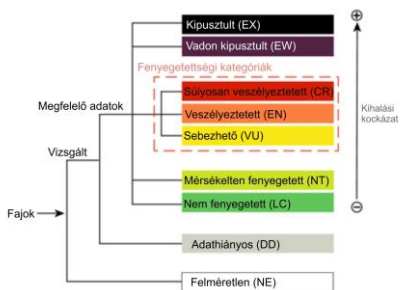
1. Egyedi védelem

- az élőhelyen vagy a fellelhetőségi helyen
- érték elmozdításával valósul meg

- mindig jogi védelmet jelent, védelmére szankciókat helyeznek kilátásba
- **ex lege védett**: valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár (országos jelentőség)

Bükkábrányi ősfák

IUCN vörös lista fenyegetettségi kategóriái

2. Területi védelem

- természetesség fokától nagyban függ a jogi előírások szigorúsága (természeti terület, természetvédelmi terület, nemzeti parkok, tájvédelmi körzet, természeti emlék)
- fontos, hogy a különböző védett területeknek pontos definíciója legyen (országoként nagyon eltérő nevezéktan és mögöttes tartalom van)

- legegységesebb a nemzeti park fogalma

• a nemzetközi természetvédelmi Unió (IUCN) 1993-ban elfogadott egy osztályozási rendszert – 6 kategória meghatározásának alapjai

- ökológiai rendszer természetessége
- tudományos és genetikai értékei
- a természet és faji diverzitás gazdagsága
- az emberi beavatkozás mértéke
- terület látogatottsága / látogathatósága

I. kategória: Fokozottan védett természeti rezervátum vagy természetközeli terület (őstáj)

- az ilyen területet alapvetően a tudományos kutatás érdekében vagy a természetesség megőrzése céljából nyilvánítják védetté és ennek megfelelően kezelik
- fokozottan védett természeti rezervátum
- természetközeli terület (őstáj)

II. kategória: Nemzeti park - elsősorban az ökoszisztémák védelme és a rekreáció céljából kezelt területek

- megőrzik az ökoszisztéma/ák egységességét
- kizárják a használatot vagy betelepülést
- biztosítják azokat a használatokat, amelyek környezeti és kulturális szempontból összeegyeztethetők az alapvető célokkal (tudomány, rekreáció)

III. kategória: Természeti emlék - különleges természeti jellegzetesség megőrzését szolgáló védett terület

- ahol egy vagy több különleges természeti vagy természeti-kulturális jellegzetesség található, amely
- kiemelkedő vagy egyedülálló értékű
- kis kiterjedésűek, hiszen egy vízesés vagy egy barlang változatlan fennmaradásához nem szükséges több ezer ha-os terület

IV. kategória: Élőhely- vagy fajmegőrzési terület: főleg kezelési módszerekkel fenntartott természetvédelmi terület

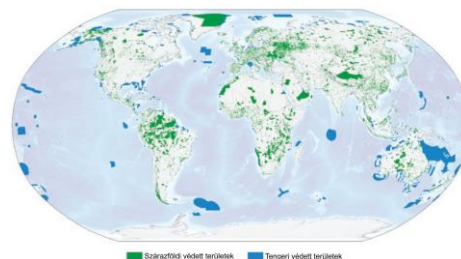
- szárazföldi/tengeri terület, amelyen aktív beavatkozásokat végeznek, hogy biztosítsák az élőhelyek fennmaradását és/vagy különleges fajok igényeinek kielégítése végett
- pl. wetlands (Dánia, Holl.), természetközeli kezelt erdők (Finno., Svo., Svájc), mediterrán országok természetközeli sztyeppjei (Spo., Port.)

V. kategória: Védett táj / tengerparti táj: olyan védett terület, amelyet elsősorban tájvédelem és üdülés céljából nyilvánítanak védetté

- olyan terület, ahol az ember és a táj kölcsönhatása az idők folyamán sajátos területet alakított ki és jelentős esztétikai/ökológiai/kulturális értékekkel és gyakran nagy biodiverzitással bír
- tájvédelmi körzeteink egy része és egyes természetvédelmi területeink is ide tartoznak
- nemzetközi szinten ez a leggyakoribb természetvédelmi kategória

VI. kategória: Védett terület, amelyet elsősorban a természetes ökoszisztémák fenntartható használata céljából nyilvánítanak védetté

- túlnyomórész érintetlen természeti rendszereket foglal magába
- a kezelés célja a biológiai sokféleség hosszú távú védelme fenntartása, mindemellett fontos az emberi szükségletek kielégítése is

Védett területek elhelyezkedése

Nemzetközi szervezetek és egyezmények

- a nemzetközi szerződések kezdetben csak egy-egy faj védelmét szolgálták
- **WWF** 1961-ben alakult, Mo.-on 1991 óta
- 1971 február 2. **Ramsari Egyezmény** a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen mint a vízmadarak tartózkodási helyéről
- 1972 Párizs UNESCO egyezmény a **Világ Kulturális és Természeti Öröksége Védelméről**
- 1998 **Biológiai Sokféleségről** szóló Egyezmény (Rió)

21

- 1973-as Washingtoni Egyezmény a veszélyeztetett állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről (**CITES**): szigorú szabályokat állít fel a kihalófélben levő fajokra nézve. 3 lista:

- kipusztulással fenyegetett
- aktuálisan veszélyeztetett
- bármely részes állam által veszélyeztetettnek tartott

Védelmi módszerek:

- tevékenységre vonatkozó tilalmak
- vadászat vagy halászat egyes módszereire vonatkozó tilalmak és időszakok létrehozása
- élőhelyvédelem
- kereskedelem szabályozás
- ökoszisztémán belüli fajgazdálkodás, biológiai sokféleség védelme
- vadállatok szállítása

22

Bioszféra rezervátumok

- cél a (Föld természetes) természetközeli ökoszisztémáinak megőrzése a jellemző növény- és állatfajokkal együtt
- az ilyen területek a dinamikus génmegőrzést szolgálják
- kijelölés joga az UNESCO-é, Európában több, mint 200 ilyen terület van (Oro., Spo., No., Anglia)
- Mo.-on 6db: (1979) Hortobágy, Kiskunság, Aggteleki-karszt, Fertő-tó, (1980) Pilis, (2012) Mura-Dráva-Duna
- az ezeken belül folyó tevékenységeket az UNESCO szakemberei 10 évente ellenőrzik és ha nem találják megfelelőnek, visszavonják a címet

Világörökség

- UNESCO 1972 emberiség kulturális és természeti örökségének védelme – Világörökség Egyezmény
- Európában viszonylag kevés (legtöbb a Balkán-fsz.-en)
- Mo.-on
 - Duna-part látkép és a Budai Várnegyed (1987)
 - Hollókő (1987)
 - Aggteleki- és a Szlovák-karszt barlangjai (1995)
 - Pannonhalmi Főapátság (1996)
 - Hortobágyi NP (1999)
 - pécsi ókeresztény sírkamrák (2000)
 - Fertő kultúrtáj (2001)
 - Andrassy út és történelmi környezete (2002)
 - Tokaj-Hegyalja borvidék (2002)

Magyarország természeti értékei 6.17 LECKE

Természet védelme

2 meghatározó jelentőségű irányelv:

- 79/409/EEC (2009/147/EK) tanácsi irányelv a vadon élő madarak védelméről
 - célja a természetben élő madarak védelme, kiemelve azok élőhelyeinek védelmét
- ki kell jelölni a különleges madárvédelmi területeket (SPA – Special Protection Area)
- mindenfajta zavarás elkerülésére kell törekedni és el kell kerülni a kérdéses területek jelentős hátrányos befolyását

Különleges madárvédelmi területek hazánkban

- 92/43/EEC tanácsi irányelv a vadon élő állat- és növényfajok természetes élőhelyeinek védelméről
 - elsődleges célja az európai biológiai sokféleség fenntartása, melynek kiemelt eszköze a Natura 2000 létrehozása és ezen élőhelyek „kedvező természetvédelmi helyzetének” megóvása

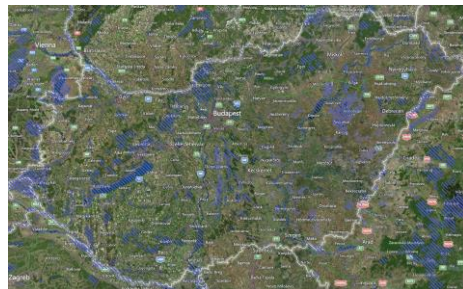
- létre kell hozni a különleges természetmegőrzési területeket (SAC – Special Areas of Conservation)

Kijelölésének 4 lépcsője van:

- tagállam javasolja a terület kijelölését térképekkel együtt
- a Bizottság tervet készít
- Bizottság elfogadja a javaslatot
- tagállam kijelöli a végleges listán szereplő területeket 6 éven belül

A kijelölés során 3 feltételnek kell megfelelni:

- csak tudományos okok alapján lehet javaslatot tenni
- reprezentatív módon képviselje a tagállam természeti értékeit
- a lista legyen teljes, feleljen meg az irányelv mellékleteiben szerepelteknek (nem lehet kihagyni területet a listából, mely egyébként megfelelné a kritériumoknak)

A különleges természet-megőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természet-megőrzési területek térképe

Természetvédelem Magyarországon

- 1935. évi IV. tv. az erdőkről és a természetvédelemről
 - védett természeti területek létrehozása
 - tiltott tevékenységek, ill. engedélyköteles beavatkozások köre
 - rendelkezett a védetté nyilvánítási eljárásról
 - tulajdonos kötelezettségeiről
- 1996. évi LIII. Tv. a természet védelméről
 - az általános, kiterjedtebb védelem irányába történt elmozdulás

Általános védelem valósul meg:

- tájvédelem
- vadon élő állatvilág
- természeti területek
- élőhelyek
- földtani értékek

Kiemelt oltalom / külön védettség szabályai vonatkoznak:

- védett természeti területek
- védett növény- és állatfajok
- barlangok, és más törvényerejénél fogva védett értékek
- védett ásványi képződmények

1. Tájvédelem

- a tájhasznosítás és a természeti értékek felhasználása során meg kell őrizni a tájak természetes és természetközeli állapotát, továbbá gondoskodni kell a tájak esztétikai adottságait és a jellegét meghatározó természeti értékek, természeti rendszerek és az egyedi tájértékek fennmaradásáról

2. Vadon élő növény- és állatvilág

- megőrzését élőhelyük védelmével együtt kell biztosítani

3. Földtani természeti értékek védelme

- kiterjed a földtani, felszínalaktani képződményekre, ásványokra, ásványtársulásokra, ősmaradványokra

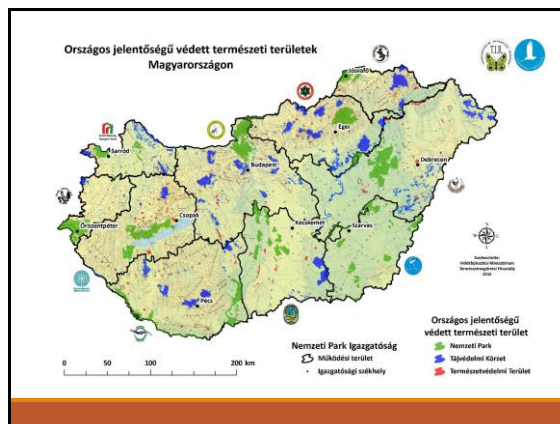
- védetté nyilvánításra bárki javaslatot tehet, előkészítése hivatalból indul meg
- terület védetté nyilvánítását az igazgatóság készíti elő
- védetté nyilvánítást az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyezni
- átmeneti védelem – egyszeri alkalommal azonnal végrehajtható határozattal ideiglenesen védetté nyilvánítható az a védelemre tervezett terület, ahol jelentős károsodás veszélye áll fenn

Védett területek 4 fajtája:

- nemzeti park
- tájvédelmi körzet
- természetvédelmi terület
- természeti emlék

10 nemzeti park:

- Hortobágyi NP (1973)
- Kiskunsági NP (1974)
- Bükk NP (1976)
- Aggteleki NP (1985)
- Fertő-Hanság NP (1991)
- Duna-Dráva NP (1996)
- Balaton-felvidéki NP (1997)
- Duna-Ipoly NP (1997)
- Körös-Maros NP (1997)
- Őrségi NP (2002)

ÉTT (érzékeny természeti) területek kijelölése:

- az ország mezőgazdasági hasznosítású térségeiben jelölhető ki
- régebben környezetvédelmi min. a földművelésügyi min.-el egyetértésben dönt a terület kijelöléséről
- az itt folytatott természetkímélő gazdálkodáshoz támogatás vehető igénybe (a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program alapján)

- természetvédelmi bírságot a felügyelőség, helyi jelentőségű védett természeti terület esetén pedig a jegyző szabja ki

Egyedi tájértékek kataszterezése MSZ 20381:2009

- eddig a hazai települések és településrészek egyharmadára készült el (922), kb. 22ezer egyedi tájéletem jelent
- cél: adott település közigazgatási területén belül található, az adott közösség számára fontos kultúrtörténeti, természeti és táji értékek felkutatása, felvételezése és az egyes típusokra vonatkozó kezelési előírások megadásával fennmaradásuk biztosítása

TEHÁT

- országos kataszter
- értékvédelem, megőrzés
- turisztikai célú bemutatás

Egyedi tájérték

Egyedi tájértéknek minősül **az adott tájra jellemző** természeti érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van - *1996.LIII.tv. (Tvt.) 6.§ (3) (4) és (5)*

- ex lege védett értékek nem tartoznak ide (barlang, forrás, láp, kunhalom, földvár, víznyelő)
- M4.2.2.2. –ben felsorolt élőhely nem tartoznak ide, amennyiben országos jelentőségű védett TT-en vagy Natura 2000 területen van

Egyedi tájértékek osztályozása

- kultúrtörténeti egyedi tájérték
- természeti egyedi tájérték
- tájképi egyedi tájérték

Vizsgálati terület lehatárolása

- minden esetben a település közigazgatási területére kell készíteni

- ritkaság/egyediség/különlegesség
- régiesség/ősiségi jelentőség
- hagyományörzési jelentőség/nevezetesség
- patriotikus jelentőség
- etnikai/néprajzi jelentőség
- homogenitást megtörő jelleg
- településkarakter meghatározó, illetve befolyásoló jelleg
- tájszerkezet mozaikossága / változatossága / sokfélesége

Természeti képződmények esetében minden olyan objektum ET, amelyhez hagyomány (népmonda, legenda, jeles esemény, stb.) kapcsolódik.

- az ET- katasztert szükség szerint, de legalább 10 évenként felül kell vizsgálni – nemzeti parkok feladata

- az ET-nek minősített objektumokat a településrendezési terven fel kell tüntetni

- Természetvédelmi Információs Rendszer (TIR) – ben is rögzülnek az adatok

